

EÖRSI LÁSZLÓ NICKELSBURG LÁSZLÓ

SZTAHANOVISTÁBÓL FELKELŐ

Mivel a lakásukat rommá lőtték, egy nyílas Karácsony Sándor utcai, szobakonyhás lakásába költözött. Először műszerészalkalmazottként dolgozott különböző kisiparosoknál, majd a Danuvia szerszámgyárban lett műszerészegéd. Művezetői tanfolyamra küldték, majd levelező hallgatóként gépipari technikumba iratkozott. 1950-ben mint kiváló, sztahanovista munkásról írt róla a sajtó. A *Szabad Ifjúság* július 28-i számában Sebes Tibor *Az új normáért vívott harc bárom napja a Danuviában. Nickelsburg László és Nagy Ferenc tetteikkel bizonyították be: a régi normák elavultak* címmel tett közzé cikket.

Ezt követően Nickelsburg az Igazságügyi Ipari Vállalatnál és a Rádió Felszerelések Gyárában dolgozott művezetőként 1952-ig, majd egy évig az Elektronikus Mérőműszerek Gyárában volt a termelési osztály vezetője, végül a Tűzvédelmi Berendezések Gyárában helyezkedett el 1700 Ft-os fizetéssel. Állítólag egy ideig az SZDP ifjúsági csoportjában tevékenykedett. A Madiszbán szervező titkár és tömbbizalmi lett, majd 1953-ban belépett az MDP-be. 1950 és 1956 szeptemberéig között *„civilként dolgoztam az Államvédelmi Hatóságnál”* – vallotta több esetben. Megnősült, házasságából egy gyermek született.

1956. október 26-án vagy 27-én csatlakozott a Baross téri felkelőkhöz, ennek pontos körülményeit és indítékait nem ismerjük. Állítólag azt mondta magáról, hogy ő *„nem ellenforradalmár, hanem revizionista”*. Arról is csak elképzeléseink lehetnek, miként került igen rövid idő alatt a Baross téri felkelőcsoport élére, amelyet addig a két egymással rokonságban nem lévő Pásztor, Gyula és Sándor vezetett. Rajtuk kívül a legszűkebb vezetéshez tartozott még Balogh László („Pipó”) is, de szinte minden csoporttag Nickelsburgot tartotta az első számú vezetőnek. Keményebb kézzel irányította a beosztottakat, mint általában az 1956-os felkelőparancsnokok. Míg ő esténként hazajárt a családjához, alárendeltjeinek ezt nemigen engedte meg.

Ekkoriban azt hangoztatta, hogy *„a jelenlegi kormány nem képez reális erőt”*, és követelte, hogy a hatalmat a

„fegyveres erők főparancsnoka” vegye át. Október 29-én – valószínűleg – a forradalom nevében két (feltételezett) ÁVH-s és két fosztogató, parancsmegtagadó felkelő kivégzésére adott utasítást, s a kivégzésben ő maga is részt vett. Másnap parancsot adott a Köztársaság téri pántház ostromára – ebben ő nem vett részt –, majd az objektum elfoglalása után valószínűleg tüzet vezényelt több, foglyul esett AVH-s soratonára. A fosztogatást azonban ekkor sem tűrte.

A nemzetőrségi időszakban igyekezett minél erősebb bázist kiépíteni; a Deák téri főparancsnokság támogatásával sok új fegyvert szerzett, és gyakran járt tárgyalni különböző nemzetőrségi egységek vezetőihez, még Király Béla főparancsnokhoz is. A tárgyalásokon magabiztosnak, határozottnak mutatkozott, a VIII. kerületi kapitányságot, a Mosonyi utcai rendőrlaktanyát is igyekezett befolyása alá vonni. November 3-án délelőtt az Ideiglenes Karhatalmi Bizottságnak a rendőr-főkapitányságon megtartott gyűlésén már annyira ismert volt, hogy az emelvényen foglalt helyet. Noha nem választották be a tífős operatív bizottságba, egy fennmaradt dokumentum („nyílt parancs”) szerint enélkül is tagja lett e testületnek. Emellett olyan igazolást is kapott, amely szabad közlekedésre, járművek igénybevételére, objektumokba való belépésre jogosította fel.

A SZABADSÁGHARCOS

A VII. kerületi nemzetőrparancsnokokkal védelmi tervet dolgozott ki a várható szovjet invázióval szemben. Felosztották egymás között az ellenőrzendő területeket. November 4-én reggel Nickelsburg felsorakoztatta a csoportot, és harci beszédet tartott. Mindenkinél felkínálta a lehetőséget az azonnali távozásra, hogy senki se demoralizálja a harcolókat. Katonai tanácsadójával, Koltai Lajossal harcálláspontokat alakított ki. Egyes visszaemlékezések szerint az ENSZ-erők segítségét várta. Ám később, amikor a szovjet tüzérvölénye már nyomasztóvá vált, otthagya a csoportját, átvonult a Péterfy kórházba, ahol vöröskeresztes feladatokat látott el. November 6-án, sebesültenés közben egy rob-

banástól átszakadt Nickelsburg dobhártyája, a lábába repesz fúródott, napokig magas lázzal feküdt. A harcolók élelmézéséről továbbra is gondoskodott, de a továbbiakban elsősorban a politikai ellenállásból, a röpcédulák előállításából vette ki a részét. A radikálisabb hangvételű szövegek mellett kardoskodott. Sokan a kórházban is vezetőnek ismerték el, s ebben a minőségében tartott sajtótájékoztatót svájci újságíróknak.

November közepén elhagyta a kórházat, és december elején Ausztriába szökött. Néhány napot Bécsben töltött, ahol volt parancsnoktársa, Pásztor Gyula irányításával szerveződött az antikádár-ellenállás. A szándéka az volt, hogy körülnéz, és ha megfelelőnek látja a kinti körülményeket, visszajön feleségéért és kislányáért. Haza is jött, de tisztázatlan okokból letett az emigrálásról. December 14-én feljelentés alapján a karhatalmisták elfogták, s egy héttig a főkapitányságon raboskodott. Nem sokkal később a Bécsben tartózkodó Pásztor futárai – többek között Balogh „Pipó” és Csontos Erzsébet, akivel a Péterfy kórházban szoros munka- és érzelmi kapcsolatba került – Budapesten felkeresték őt, hogy vállalja el a konspiráció fegyveres ügyeinek intézését, de Nickelsburg jobbnak látta, ha kivonja magát az illegális tevékenységekből, noha e célra előzőleg felvett négyezer forintot, amit megkeresésekor letagadott. Balogh szerint ezt mondta nekik: *„Örültség, amit csináltok, és addig szökjétek ki az országból, amíg el nem fognak benneteket!”* Mindezekért ekkoriban többen – így Balogh és Csontos is – rendőrspiclinek tartották. Noha nem sokkal korábban a rendőrségen megpróbálták együttműködésre bírni, ekkortájt – bár van ezzel ellentétes forrás is – valószínűleg nem árulta el bajtársait.

AZ ELSŐ ÍTÉLET: ÉLETFOGYTIPLAN

Nickelsburg visszatért a munkahelyére, a Tűzvédelmi Berendezések Gyárába, és ott dolgozott 1957. február 11-i letartóztatásáig. Harangi Zoltán („Kecskeméti”) ügynöki jelentései révén a hatóságok ekkor már régóta nyomon voltak. Nickelsburg kezdetől fogva a csaknem teljes tagadásra alapozta védekezési stratégiáját. Nem

Budapesten született 1924-ben, négygyermekes zsidó családban. Lapkihordó édesanyja egyedül nevelte fel őt és három bátyját, mivel édesapja – aki 1919-ben vöröskatona volt s ezért a börtönt is megjárta – 1927-ben meghalt. Nickelsburg 1941-ben műszerésszakmát szerzett, és egy kisiparosnál műszerészinasként kezdett el dolgozni. Tagja lett a Munkás Testedző Egyesületnek, majd 1941-ben a Vasas Szakszervezetnek is, ahol Ruttkai Évával és Ruttkai Ottóval kultúrmunkában vett részt. 1942-ben bekapcsolódott a békemozgalomba is, ott volt a Kossuth- és a Petőfi-szobor előtt rendezett tüntetésen. 1944-ben zsidó munkaszolgálatra hívták be, ám onnan november 4-én megszökött, és a háború végéig bujkált. Ekkor tudta meg, hogy édesanyját és három testvérét deportálták, és mindannyian elpusztultak a bergen-belseni haláltáborban.

is eredménytelenül: 1957 októberében még a vádirat összeállítói (Szege-di Vilmos és Götz János) is elhittek, hogy Nickelsburg csak október 31-én csatlakozott a Baross téri csoporthoz, így a Köztársaság tér ügyében nem vádolták. A Tutsek-tanács előtt kijelentette, hogy nem érzi magát bűnösnek. Nyilván tudomása volt róla, hogy ügye a legkíméletlenebb népbíróhoz került, így már a tárgyalás második napján kísérletet tett rá, hogy szaba-

duljon tőle: *„Elfogultsági kifogást szeretnék bejelenteni, mert a tanácselnök urat az ellenforradalom alatt kereszték a Baross téri csoportból, mint ahogy ezt közölte is már velem, ennek során észleltem, hogy velem szemben elfogult.”* A kísérlet sikerült, a bíróság 1957. december 10-i végzésében helyt adott az elfogultsági kifogásnak, de pótnyomozást írt elő.

A következő tárgyalásra több mint fél évvel később került sor, Bali Lász-

ló elnökletével. Nickelsburg bűnösnek ezúttal sem érezte magát, legfeljebb – egyes ügyekben – hibásnak. Továbbra is szinte mindent következetesen tagadott: *„Egyébként a vádiratban terhemre rótt dolgokat nem követtem el.”* Vakmerő pókerjátékos módjára feszítette a húrt: *„Ha az ügyesség nem adott volna be perújítást, én kértem volna a javamra.”* Tagadta, hogy tagja lett volna a nemzetőrség operatív bizottságának, noha erről dokumentum is fennmaradt. *„Én a baloldalt képviseltem, igyekeztem a túlkapásokat megelőzni, a demokráciát erősíteni”* – vallotta. – *„Szeretném kibangsúlyozni, hogy barcos baloldali kommunista voltam, belekeveredtem az eseményekbe ugyan, de akkor is csak a demokrácia megerősödését akartam elősegíteni.”*

Harcostársai közül lehetőleg minél kevesebbet említett, főleg a már emigrált Pásztor Sándor tevékenységét emelte ki. Baloghgal szembesítették is, igyekeztek menteni egymást. Parancsnoki beosztását kénytelen volt beismerni, de csak oly módon, hogy a két Pásztorral együtt háromtagú parancsnokságot alkottak, amelyben Pásztor Sándor vitte a főszerepet. A bírósággal is sikerült elhitetnie, hogy csak október 31-én csatlakozott az „ellenforradalmárokhoz”, tehát ekkor sem vádolták a Köztársaság téri ügyben. A Bali-tanács azt is elfogadta, hogy *„1956. október 31-ig a munkahelyén csaknem mindennap jelentkezett. Láttam, hogy az üzem vezetése az ellenforradalom által létrehozott szervben olyan egyének kezébe került, akik őt mint baloldali magatartású személyt el akarják távolítani az üzemből.”* A tárgyalás végén Nickelsburg enyhe, rövid időtartamú büntetést kért, Kovács István ügyész viszont a kivégzése mellett kardoskodott. A bíróság végül 1958. szeptember 11-én szervezkedésért és *„társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett lopás büntetéseben mint felbujtó[!]”* életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélte.

A vádlott és ügyvédje, Frank László fellebbezett. A másodfokú bíróságon Vágó Tibor tanácsa előtt Nickelsburg az utolsó szó jogán már bűnösnek vallotta magát, és kijelentette: szegyelli, hogy munkásmozgalmi múltjával a bíróság elé került, de továbbra sem ismerte be a fontosabb vádpontokat. Mivel a bíróság konkrétan nem bizonyította, hogy a Baross tériek „bűnlajstromából” mi kötődik Nickelsburghoz, Frank ügyvéd a kollektív felelősség igazságtalanságára hívhatta fel a bíróság figyelmét – noha ez a kollek-

tív felelősség a kádári megtorlás idején minden felkelőparancsnokot sújtott. A Vágó-tanács 1959. március 27-én megfelelőnek találta az elsőfokú ítéletet. (Csak épp a tanácselnök vélte több szempontból is megalapozatlannak azt, új eljárást indítványozott, de 4:1 arányban leszavazták.)

A FELÜLVIZSGÁLATI ELJÁRÁS

1960. március 12-én Nickelsburg felülvizsgálati kérvényt küldött az Elnöki Tanács elnökének, amelyben többek között ezt írta: „Édesapám pincér volt, 1919-ben vöröskatonna, és az internálótáborban szerzett tudóbjában 27 éves korában meghalt. Édesanyám lapkihordó volt, és valójában a legnagyobb nyomorúságosabb körülmények között nevelt fel minket három bátyámmal együtt. A fasizmus áldozataként pusztult el Bergen-Belsenben, megsemmisítőtáborban. Egész családom, köztük három bátyám, Leó, Győző, Lajos is a fasizmus áldozataként pusztultak el. Elnök Úr! Elképzelhető ezek után, hogy én a kapitalizmust akartam?”

Ekkor már fél éve tartott egy újabb nyomozás a még szabadlábban lévő Baross téri csoporttagok ügyében, akik közül elsősorban Timus Lajos tett Nickelsburgra nézve igen terhelő val-

Ekkor is folytatta korábban bevált védekezési taktikáját. Csak annyit változott be, hogy már október 30-án is járt a Baross téri csoportnál, de csupán másnap csatlakozott hozzájuk. A vele szembesített alparancsnokokat fel sem akarta ismerni, vele kapcsolatos vallomásaikat rendre valótlanúsnak minősítette. Olykor túlságosan nagyot próbált lódtítani. Például az október 31-i csoportlétszámot mintegy 13 főben adta meg. Közben gyűltek ellene a bizonyítékok. Egy börtönügynök például jelentette, hogy Nickelsburg felesége 1957 áprilisában azzal kereste fel Mocsári Józsefet, hogy tanuskodjon férje mellett a bíróságon.

Nickelsburg Baross téri társainak vádirata 1960. december 12-én készült el. Nickelsburg ügyét 1961. június 21-én egyesítették Hercegh Benjámín és társai ügyével, amelyet ekkor már hetek óta tárgyal a Legfelsőbb Bíróság Borbély-tanácsa, úgy is, mint elsőfokú bíróság. Első megszólásakor Nickelsburg kijelentette: „Bűnösnek érzem magam, de a jogerős büntetést túl súlyosnak érzem.” Tudván, hogy társai ellene vallottak, immár ő sem kímélte őket: „Én a Baross téri nemzetőrség tisztaságáért harcoltam, de akaratom ellenére bekerültek olyanok is, akik aljas bűncselekményeket követ-

kivégzett) Balogh volt a legaktívabb. Kovács Lajos nagy nyomattékkal vonta vissza az összes Nickelsburg-ellenes vallomását, akárcsak saját korábbi önterhelő vallomásait. Mocsári, Hámori és Stellner azt emelték ki, hogy Nickelsburg ügyelt a fegyelem fenntartására, és tiltotta a fosztogatást, az erőszakoskodást, az előállításokat. Timus Lajos azonban itt is élesen szembekeverült vele: „Nickelsburg szerint minden vádlott-társa, minden tanú csibész és buligán, csak arról nem beszél, hogy ő mit csinált.”

A munkahelyéről is többeket kihallgattak. Munkatársai kiváló munkaerőnek tartották, de szinte egyöntetűen felidéztek meglepetésüket, hogy az elkötelezett kommunistának hitt sztahanovista a forradalom napjaiban – fegyveresen, karszalaggal – többször látogatást tett a munkahelyén mint a Baross tériek parancsnoka, és mutogatta nemzetőr-igazolványát is.

A legveszélyesebb vád immár a Köztársaság téri pártház elleni ostromban és az azt követő atrocitásokban való részvétele volt. Bár ő továbbra is következetesen tagadott, pozíciója egyre gyengült, mivel régi barátai, akikkel egy házban lakott – s akiket mentő tanúknak remélt –, de még a sógora is sorra cáfolták azt az

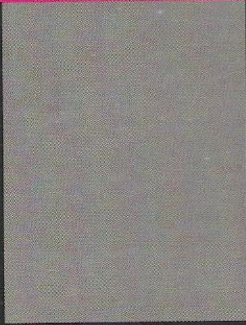
A BAROSS-CSOPORT TOVÁBBI KIVÉGZETT TAGJAI

BALOGH LÁSZLÓ

Arad, 1925. június 9.–
Budapest, 1958. április 22.

Csatornatisztító
Letartóztatták:
1957. február 6.

GARAMSZEGI ALFRÉD

Budapest, 1918. április 5.–
Budapest, 1959. február 3.

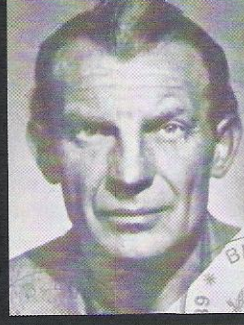
Segédmunkás
Letartóztatták:
1957. március 18.

GYÖNGYÖSI MIKLÓS

Budapest, 1929. augusztus 8.–
Budapest, 1957. június 26.

Segédmunkás
Letartóztatták:
1956. december 5.

HÁMORI ISTVÁN

Budapest, 1917. október 23.–
Budapest, 1961. augusztus 26.

Bányász
Letartóztatták:
1960. március 28.

lomást. A letartóztatottak és a tanúk is szinte egyöntetűen állították, hogy Nickelsburg már napokkal a tüzszünet előtt szervezője, vezetője volt a Baross téri csoportnak. A vallomások igen jelentős része tett utalást Nickelsburg szerepére a Köztársaság téren és a Péterfy kórházban. Nickelsburg ügyében 1960 júniusában kezdték meg a pótnyomozást.

tek el, és úgy akarják menteni magukat, hogy engem is belekevernek.”

Pertársai közül többen enyhítették vagy visszavonták korábbi vallomásait – de mivel ezt nem tudták megfelelően megindokolni, nem bizonyultak elég meggyőzőnek. Hercegh Benjámín azt állította, hogy Nickelsburg – főparancsnok letétre – inkább csak adminisztratív feladatot látott el, (a már

állítását, hogy október 30-án, az ostrom idején családjával a házuk óvóhelyén tartózkodott. Volt két házbeli, akik igyekeztek segíteni, ők többek között azt említették, hogy 30-án Nickelsburg hazatért, de ennek időpontját a fegyveres cselekmények befejeződése utánra tették.

Néhány más elítélt – például azok, akiket a Péterfy kórházban ismert

meg, Kanász Anna, Angyal István, Lambrecht Miklós – kedvezően vallott róla, csakhogy a legterhelőbb vádpontokat ők nem ingathatták meg. Nickelsburg még akkor is tagadta kapcsolatát Csontos Erzsébettel, amikor azt már tízen állították. Ugyanilyen abszurd módon tagadta le a november 3-i Baross téri értekezletet, amelyen a többi VII. kerületi felkelőparancsnok és katonatiszt is ott volt. A kötelező orvosi vizsgálat után ezt mondta: „*Én nem vallottam magam elmebetegnek egy percig sem. Én nem azt akarom, hogy megállapítsák, hogy bolond vagyok, hanem azt, hogy nem vagyok bűnös.*”

1961. június 23-án tovább romlott a helyzete. A legfőbb ügyész képviselője bejelentette, hogy Nickelsburg Schwarcz Istvánt – miután az örök hibája folytán a Markó utcai fogházban közös cellába került vele – a többi cellatárs jelenlétében számára kedvező válótanságok közlésére próbálta rávenni. Nickelsburg ekkor is készen állt a válasszal: „*Nem is feltételezhető, hogy ennyi ember füle hallatára akartam volna Schwarcz Istvánt hamis vallomásra bírni.*” Valójában az történt, hogy a zárka egy félreeső zugában megkérdezte Schwarczától, hová vitték azokat a kivégzetteket, akiknek likvidálására október 29-én ő adott utasítást, valamint olyan vallomásra akarta

Durányi József századost, Kása Tibor főhadnagyot, Kemény Béla őrnagyot – elfogultsággal vádolta.

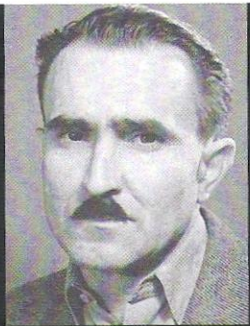
A MÁSODIK ÍTELET: HALÁL

Július 7-én Szentmiklóssy István ügyész perbeszédében a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetéseért, részben tettesi, részben felbujtói minőségben elkövetett többrendbeli, de meg nem határozható számú emberölésért, ezenkívül a társadalmi tulajdon sérelmére bűnszövetkezetben elkövetett rablásért a legsúlyosabb büntetés kiszabását indítványozta. Frank László ügyvéd két nappal későbbi védőbeszédében a rablás és a gyilkosság büntetéként meg nem állapítását és börtönbüntetés kiszabását kérte. Nickelsburg még az utolsó szó jogán is hű maradt önmagához: „*Olyan bűncselekmények miatt állok a bíróság előtt, amelyeknek a gondolata is távol áll tőlem. [...] Ez az eljárás olyanak tűnik előttem, mint a középkori boszorkányperek. A nyomozó- és vádhatóság velem szemben elfogult. Velem szemben terbelő vallomást tett vádlottak és tanúk vallomása válótanság. [...] A nyomozóhatóság a halálotam akarja. Az ügyben törvényességi óvást akarok kezdeményezni. Az ügyben hamis tanúkat alkalmaztak, illetve a nyomozóhatóság a tanúkat az idő-*

a bíróságot, hogy az ügyemet alaposan és lelkiismeretesen vizsgálja ki, és hozzon igazságos ítéletet.”

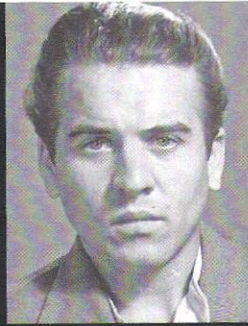
Nickelsburg ügyessége talán most is eredményes lett volna, ha nincs annyi bizonyíték ellene. A már 61 „ellenforradalmár” halálos ítéletét maga mögött tudó Borbély tanácsvezetőre is nyilvánvalóan hatást tett a beszéd, mert ekkor – rendhagyó módon – kérdést tett fel a negyedrendű vádlottnak, Timus Lajosnak, aki a legfőbb szerepet játszotta abban, hogy Nickelsburg élete veszélybe került. A válasz ez volt: „*Tisztában vagyok azzal, hogy vallo-másom másokra nézve súlyosan terbelő, de rám is. Tehát nem magamat akartam menteni. Fenntartom azokat, mert az igazságnak megfelelnek.*”

1961. július 15-én hirdettek ítéletet, amelyben a Legfelsőbb Bíróság semmilyen lényeges ponton nem fogadta el Nickelsburg védekezését. A bírák álláspontja szerint a Baross téren nem volt háromtagú parancsnokság, hanem ő volt a főparancsnok. Vezetése alatt valójában „*felfegyverzett ellenforradalmi terrorkülönítmény működött, amelynek célja a népi demokratikus államrend megdöntése és a burzsoá-földesúri rendszer visszaállítása volt.*” A Köztársaság téri ügyben inkább a csoportja, mintsem személyes részvétele miatt tartották felelősnek. A Baross téri bázis pincéjében

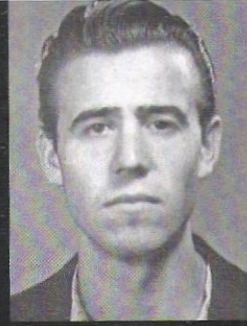
KOVÁCS LAJOS

Budapest, 1927. december 1.–
Budapest, 1961. augusztus 26.
Segédmunkás
Letartóztatták:
1960. március 28.

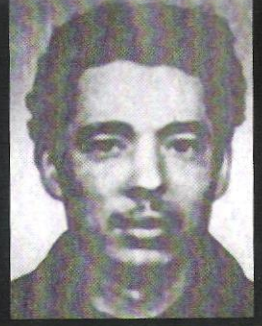
PALOTÁS JÓZSEF

Szombathely, 1935. április 6.–
Budapest, 1958. március 14.
Kovácssegéd
Letartóztatták:
1957. január 29.

SIMON GÁBOR

Budapest, 1934. március 24.–
Budapest, 1958. november 28.
Szabósegéd
Letartóztatták: Már büntetőintézmény-
ben raboskodott, amikor fény derült
az 1956-os tevékenységére.

TORACZ SÁNDOR

Budapest, 1930. január 24.–
Budapest, 1958. szeptember 3.
Bányász
Letartóztatták:
1957. március 28.

rávenni, amely szerint ő csak november 1-jén vette át a Baross tériek parancsnokságát. Mindezt mégiscsak hallották mások is, akik – csakúgy, mint Schwarcz – súlyosan terhelő vallomásokat tettek rá. Ezeket nemigen lehetett cáfolni, Nickelsburg inkább ellentámadásba ment át: kijelentette, hogy az ügyét mindvégig számára hátrányosan vizsgálták. A nyomozókat –

pontok tekintetében megtévesztette. A legfőbb ügyész képviselője a vádbeszédében ellenem akart hangulatot kelteni.” Kitért családja háborús tragédiájára és munkásmozgalmi múltjára. Végül arról beszélt, hogy a forradalom idején utasításokat csak megbízható pártfunkcionáriusoktól és katonatisztektől fogadott el, „*bennük vakon megbíztam.*” Legvégül: „*Kérem*

történet kivégzések ügyében a korántsem megalapozott Timus-féle verziót fogadták el, amely szerint három alkalommal összesen kilenc embert likvidáltak a főparancsnok utasítására. Ezek után nem lehetett kétséges a büntetés mibenléte. Fellebbezésre nem volt mód. Nickelsburgot 1961. augusztus 26-án Hámori Istvánnal és Kovács Lajossal együtt kivégezték. **R**